

Вплив показників діяльності аграрного підприємства на його економічну безпеку

Павлова Г.Є.

доктор економічних наук,
професор кафедри обліку аудиту та управління
фінансово-економічної безпеки
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

Приходько І.П.

доктор наук з державного управління, професор,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

Федатков Д.І.

магістр
Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету

У статті досліджено питання впливу показників діяльності аграрного підприємства, а саме розміру валової продукції та посівної площі, урожайності і валового збору продукції, на рівень його економічної безпеки. Визначено, що головна мета економічної безпеки підприємства полягає в гарантуванні його стабільного і максимально ефективного функціонування.

Ключові слова: валова продукція, економічна безпека, абсолютний приріст, динаміка, господарська діяльність.

Павлова Г.Є., Приходько І.П., Федатков Д.І. ВЛИЯНИЕ ПОКАЗАТЕЛЕЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ АГРАРНОГО ПРЕДПРИЯТИЯ НА ЕГО ЭКОНОМИЧЕСКУЮ БЕЗОПАСНОСТЬ

В статье исследованы вопросы влияния показателей деятельности аграрного предприятия, а именно размера валовой продукции и посевной площади, урожайности и валового сбора продукции, на уровень его экономической безопасности. Определено, что главная цель экономической безопасности предприятия заключается в обеспечении его стабильного и максимально эффективного функционирования.

Ключевые слова: валовая продукция, экономическая безопасность, абсолютный прирост, динамика, хозяйственная деятельность.

Pavlova G.Y., Pryhodko I.P., Fedatkov D.I. INFLUENCE OF AGRICULTURAL ENTERPRISE INDICATORS ON ITS ECONOMIC SECURITY

The questions of influence of agricultural enterprises indicators are investigated in the article, namely the size of the gross output and the crop area, yield and gross yield of products, at the level of its economic security. It was determined that the main purpose of economic security of the enterprise is to ensure its stability and the most effective operation.

Keywords: gross output, economic security, absolute growth, dynamics, economic activities.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних умовах господарювання надто важливого значення набуває забезпечення економічної безпеки аграрного підприємства. Використання системи забезпечення економічної безпеки цих суб'єктів господарювання дасть змогу забезпечити раціональне функціонування підприємств, фірм, господарств, приймати активні управлінські рішення щодо виведення економіки з кризового стану [2, с. 89–90]. Прийняття рішення щодо напрямів стратегічного розвитку аграрних підприємств спирається на результати аналізу їх господарської діяльності, зокрема

аналізу впливу показників діяльності такого підприємства на його економічну безпеку. З огляду на це метою такого аналізу є визначення поточного та перспективного рівнів економічної безпеки, а також виявлення складових, які знижують її ступінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження проблеми економічної безпеки держави та підприємництва зробили такі вітчизняні вчені, як М.І. Зубок [1], С.Б. Довбня [2], О.Є. Користін [3], В.В. Шликов [6], М.І. Яремова [7]. Зусиллями багатьох учених розроблено економічні, правові та інституційні засади гарантування економіч-

ної безпеки підприємства, окреслено головні принципи та напрями вдосконалення системи управління економічною безпекою підприємства в ринковій та перехідній економіках, розвинуто теорію фінансової стійкості підприємств в умовах глобалізації та інноваційного типу економічного розвитку.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Головна мета статті – визначення рівня впливу абсолютних показників діяльності аграрного підприємства на рівень його економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Об'єктивне дослідження економічної безпеки аграрного підприємства неможливе без ґрунтового аналізу стану та головних тенденцій його розвитку. Отже, для формулювання ґрунтовних та об'єктивних висновків щодо стану економічної безпеки необхідно вивчити сучасний стан розвитку [7, с. 283–284].

Одним з найважливіших показників, що відображують стан сільського господарства, є вихід валової продукції. Валова продукція може розраховуватись на 100 га сільськогосподарських угідь, на 1 працівника, на 1 люд.-год. Під валовою продукцією розуміють кількість виробленої продукції у господарстві протягом певного періоду.

Оскільки вихід валової продукції здатний до коливань, його будемо аналізувати за 5 років. Для цього існують такі показники, як абсолютний приріст, ц з 1 га; темп зростання, %; темп приросту, %; абсолютне значення 1% приросту, які розраховуються базисним або ланцюговим методом [5, с. 264]. Ці показники розглянемо в таблиці 1.

Визначимо рівень ряду: $\bar{y} = \frac{\sum y}{n} = \frac{975}{5} = 195$ тис. грн.

Розрахуємо середнє значення абсолютного приросту:

$$A_{\text{пр}} = (164,31 - 137,34 - 91,9 - 37,91) / 5 = -102,84 \text{ тис. грн.}$$

Розраховуємо середнє значення темпу зростання:

$$T_{\text{зр}} = \sqrt[3]{147,78 / 250,63} \times 100\% = \sqrt[3]{0,5896} \times 100\% = 0,7679 \times 100\% = 76,79\%.$$

Середнє значення темпу приросту:

$$T_{\text{пр}} = 76,79\% - 100\% = -23,21\%.$$

З розрахованих вище даних $A_{\text{пр}}$ дорівнює – 102,84 тис. грн. Тобто кожного року кількість валової продукції сільського господарства на 100 га сільськогосподарських угідь зменшується в середньому на 104,84 тис. грн. Середній заробіток валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь за період з п'яти становить 195 тис. грн. Встановлено, що максимальний показник валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь був у третьому році, коли він склав 277,6 тис. грн., мінімальний спостерігався у другому році – 113,29 тис. грн. Вихід валової продукції на 100 га сільськогосподарських угідь зменшився у п'ятому році порівняно з першим роком на 102,85 тис. грн. Абсолютне значення 1% приросту зменшилось з 2,51 тис. грн. в другому році до 1,86 тис. грн. в п'ятому році.

Вирівнювання динамічного ряду за параболою другого порядку дослідимо на прикладі даних виходу валової продукції сільського

Таблиця 1

Показники динаміки валової продукції сільського господарства на 100 га сільськогосподарських угідь середньостатистичного аграрного підприємства

Роки	Валова продукція на 100 га с/г. угідь, тис. грн.	Абсолютний приріст, тис. грн.		Темп зростання, %		Темп приросту, %		Абсолютне значення 1% приросту, тис. грн.
		Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий	Базисний	Ланцюговий	
1	250,63	–	–	–	–	–	–	–
2	113,29	--1137,34	-1137,34	0,45	0,45	-99,55	-99,55	2,51
3	277,60	26,96	164,31	1,11	2,45	-98,89	-97,55	1,13
4	185,69	-64,94	-91,90	0,74	0,67	-99,26	-99,33	2,78
5	147,78	-102,85	-37,91	0,59	0,80	-99,41	-99,20	1,86

господарства на 100 га сільськогосподарських угідь в аграрному підприємстві за п'ять років [4, с. 85]. Підсумкові дані перенесемо в систему рівнянь з трьома невідомими параметрами:

$$\begin{aligned} 975 &= 5a_0 + 15a_1 + 55a_2 \\ 2\,791,69 &= 15a_0 + 55a_1 + 225a_2 \\ 9\,867,83 &= 55a_0 + 225a_1 + 979a_2. \end{aligned}$$

Розділивши кожне рівняння на коефіцієнт за a_0 тобто розділивши перше на 5, друге – на 15, третє – на 55, матимемо:

$$\begin{aligned} 195 &= a_0 + 3a_1 + 11a_2 \\ 186,11 &= a_0 + 3,67a_1 + 15a_2 \\ 179,42 &= a_0 + 4,09a_1 + 17,8a_2. \end{aligned}$$

Від другого рівняння віднімаємо перше, а від третього – друге:

$$\begin{aligned} -8,89 &= 0,67a_1 + 4a_2 \\ -6,69 &= 1,09a_1 + 6,8a_2. \end{aligned}$$

Рівняння поділимо на коефіцієнт за a_1 , тобто перше поділимо на 0,67, друге – на 1,09:

$$\begin{aligned} -13,27 &= a_1 + 5,97a_2 \\ -6,14 &= a_1 + 6,24a_2. \end{aligned}$$

Від другого рівняння віднімаємо перше:

$$\begin{aligned} 7,13 &= 0,27a_2 \\ a_2 &= 26,41. \end{aligned}$$

Для обчислення параметра a_1 підставимо в одне із попередніх рівнянь значення параметра a_2 :

$$\begin{aligned} -13,27 &= a_1 + 5,97 \times 26,41 \\ -13,27 &= a_1 + 157,67 \\ a_1 &= -13,27 - 157,67 = -170,94. \end{aligned}$$

Щоб визначити параметр a_0 , підставимо в одне із проміжних рівнянь значення параметрів a_1 і a_2 :

$$\begin{aligned} 195 &= a_0 + 3 \times (-170,94) + 11 \times 26,41 \\ 195 &= a_0 - 512,82 + 290,51 \\ a_0 &= 195 + 512,82 - 290,51 = 417,31. \end{aligned}$$

Отже, рівняння параболи другого порядку, яке характеризує вихід валової продукції сільськогосподарства на 100 га сільськогосподарських угідь в аграрному підприємстві за п'ять років, має такий вигляд:

$$\bar{y}_t = 417,31 - 170,94t + 26,41t^2.$$

Це означає, що в попередньому році, тобто в році, який передує початку наших досліджень, вирівняний вихід валової продукції сільськогосподарства на 100 га сільськогосподарських угідь в аграрному підприємстві становив 417,31 тис. грн. Початкова швидкість зниження валової продукції сільськогосподарства становить – 170,94 тис. грн., а середнє прискорення зміни щорічного виходу валової продукції дорівнює 26,41 тис. грн.

Підставляючи в рівняння $\bar{y}_t = 417,31 - 170,94t + 26,41t^2$ почергово значення t для відповідного року, дістанемо вирівняні значення виходу валової продукції на 100 га с/г угідь: $\bar{y}_t$.

1 рік: $\bar{y}_1 = 417,31 - 170,94 \times 1 + 26,41 \times 1^2 = 272,47$ тис. грн.

2 рік: $\bar{y}_2 = 417,31 - 170,94 \times 2 + 26,41 \times 2^2 = 181,07$ тис. грн.

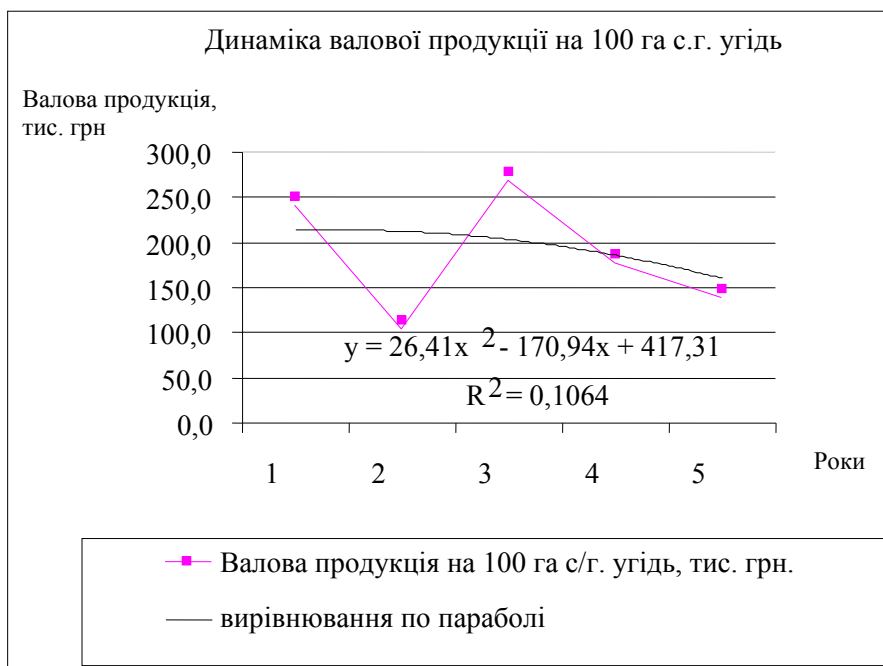

Рис. 1. Аналітичне вирівнювання виходу валової продукції сільськогосподарства на 100 га сільськогосподарських угідь досліджуваного підприємства

4 рік: $\bar{y}_t = 417,31 - 170,94 \times 4 + 26,41 \times 4^2 = 156,11$ тис. грн.

5 рік: $\bar{y}_t = 417,31 - 170,94 \times 5 + 26,41 \times 5^2 = 222,86$ тис. грн.

Правильність розрахунків перевіряють порівнянням суми фактичних рівнів із сумою вирівняних рівнів. При цьому сума емпіричного ряду ($\sum y$) має дорівнювати сумі рівнів теоретичного ряду динаміки ($\sum \bar{y}_t$).

$$\sum y = \sum \bar{y}_t; 975 = 975.$$

Ці суми збігаються, отже, розрахунки виконані вірно.

Аналізуючи господарську діяльність аграрного підприємства, визначають, як змінилися обсяг виробництва валової продукції, ціни реалізації, продуктивність праці порівняно з минулими роками, планом або аналогічними показниками інших підприємств. Для цього застосовують індекси [5, с. 301].

За допомогою індексного методу аналізу, який ми використали, оцінюють вплив окремих факторів на зміну результативного показника у відносному й абсолютному виразах. Для індексного аналізу факторів використовують лише ті індекси, які економічно пов'язані.

Для проведення індексного аналізу необхідні такі показники: посівна площа, урожайність, валовий збір (табл. 2).

Середня урожайність сільськогосподарських культур у базисному році:

$$\bar{y}_0 = \frac{\sum y_0 S_0}{\sum S_0} = \frac{171651}{4796} = 35,79 \text{ ц/га};$$

середня урожайність сільськогосподарських культур у звітному році:

$$\bar{y}_1 = \frac{\sum y_1 S_1}{\sum S_1} = \frac{225298}{4557} = 49,44 \text{ ц/га}.$$

Для оцінювання динаміки валового збору зерна і його факторів спочатку визначимо:

$$I_{\text{вал.збору}} = I_{\text{серед.урож.}} \times I_{\text{розм.пос.пл.}} \quad (1)$$

$$\frac{\sum y_1 S_1}{\sum y_0 S_0} = \frac{y_1}{y_0} \times \frac{\sum S_1}{\sum S_0} \quad (2)$$

$$\frac{225298}{171651} = \frac{49,44}{35,79} \times \frac{4557}{4796}.$$

$$1,313 = 1,381 \times 0,950.$$

Обчислені індекси показують, що валовий збір сільськогосподарських культур у звітному році збільшився на 31,3%, у тому числі за рахунок зростання середньої урожайності на 38,1%. Загальний обсяг виробництва сільськогосподарських культур збільшився на 225 298 – 171 651 = 53 647 ц, у тому числі за рахунок підвищення середньої врожайності на [(49,44–35,79)×4557] = 62 203,05 ц.

Щоб визначити вплив на динаміку валового збору сільськогосподарських культур змін урожайності і структури посівної площі, розкладемо індекс середньої урожайності на індекс урожайності фіксованого складу та індекс структурних зрушень.

$$I_{\text{серед.урож.}} = I_{\text{урож.фікс.складу}} \times I_{\text{стр.пос.пл.}} \quad (3)$$

$$\frac{y_1}{y_0} = \frac{\sum y_1 S_1}{\sum y_0 S_1} \times \frac{\sum y_0 S_1}{y_0 \sum S_1} \quad (4)$$

$$\frac{49,44}{35,79} = \frac{225298}{160038} \times \frac{171651}{35,79 \times 4557}.$$

$$1,381 = 1,408 \times 1,052.$$

Загальне зростання середньої урожайності на 38,1% зумовлене підвищенням урожайності окремих культур на 40,8% і вдосконаленням структури посівної площі на 5,2%.

Отже, отримані результати розрахунків свідчать про тісний зв'язок економічної безпеки з показниками динаміки валової продукції аграрного підприємства та впливу на неї посівної площі, урожайності та валового збору.

Висновки з цього дослідження. У сучасних умовах процес успішного функціонування

Таблиця 2

Індексний аналіз посівної площі, урожайності і валові збори сільськогосподарських культур

Культура	Посівна площа, га		Урожайність, ц/га		Валовий збір, ц		
	у базисному році	у звітному році	у базисному році	у звітному році	у базисному році	у звітному році	умовний
	S_0	S_1	y_0	y_1	$y_0 S_0$	$y_1 S_1$	$y_0 S_1$
Озима пшениця	1 178	1 291	42	53,4	49 476	68 939	54 222
Кукурудза на зерно	2 812	2 264	37,4	57,6	105 169	130 406	84 674
Соняшник	806	1 002	21,1	25,9	17 007	25 952	21 142
Разом	4 796	4 557	–	–	171 651	225 298	160 038

аграрного підприємства багато в чому залежить від рівня забезпечення їх економічною безпекою. Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне і максимально ефективне функціонування в цьому періоді і високий потенціал розвитку в майбутньому. Рівень економічної безпеки аграрного підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво і фахівці будуть здатні уникнути можливих загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових

зовнішнього і внутрішнього середовища. Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна відзначити наявність тісного зв'язку комплексного показника економічної безпеки аграрного підприємства з виробництвом валової продукції. Обґрунтування та застосування оцінювання впливу окремих факторів на зміну результативного показника аграрного підприємства дадуть змогу обґрунтовано приймати господарські рішення та прогнозувати реакцію показника економічної безпеки на відповідні дії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зубок М.І. Безпека підприємницької діяльності: Нормативно-правові документи комерційного підприємства, банку / М.І. Зубок, Р.М. Зубок. – К. : Істина, 2004. – 144 с.
2. Довбня С.Б. Діагностика рівня економічної безпеки підприємства / С.Б. Довбня, Н.Ю. Гічова // Фінанси України. – 2008. – № 4. – С. 88–97.
3. Економічна безпека : [навч. посіб.] / [О.Є. Користін, О.І. Барановський, Л.В. Герасименко]. – К. : КНУВС, 2010. – 368 с.
4. Кульчинська О.О. Роль стратегічного планування в ефективній діяльності підприємств / О.О. Кульчинська // Вісник. Економіка. Проблеми економічного становлення. – 2012. – № 1. – С. 83–88.
5. Купалова Г.І. Теорія економічного аналізу : [навч. посібник] / Г.І. Купалова. – К. : Знання, 2008. – 639 с.
6. Шлыков В.В. Комплексное обеспечение экономической безопасности предприятия / В.В. Шлыков. – СПб, 1999. – 138 с.
7. Яремova М.І. Проблеми розвитку сільськогосподарських підприємств та загроз їх економічній безпеці / М.І. Яремova // Україна: Схід-Захід – проблеми сталого розвитку : матеріали 2-го туру Всеукр. наук.-практ. конф. (24–25 листопада 2011 року). – Львів, 2011. – Т. 1. – С. 283–286.